

2. Гаспаров Л.М. Художественный мир писателя: тезаурус формальный и тезаурус функциональный // Проблемы структурной лингвистики. – М.: Наука, 2000. – С. 125-137.
3. Григорьев В.П. Из прошлого лингвистической поэтики и интерлингвистики. – М.: Наука, 1993. – 175 с.
4. Єрмоленко С.Я. Нариси з української словесності (стилістика та культура мови). – К.: Довіра, 2001. – 304с.
5. Єрмоленко С.Я., Бибик С.П., Тодор О.Г. Українська мова: Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів. – К.:Либідь, 2001. – 224 с.
6. Жолковский А.К., Щеглов Ю.К. Работы по поэтике выразительности: Инварианты – Тема – Приемы – Текст. – М.:АО Издат. группа “Прогресс”, 2005. – 344 с.
7. Золян С.Т. К проблеме описания поэтического идиолекта // Известия АН СРСР: Сер. Лит-ры и языка. – Т. 45. – 1986. – № 2.– С. 138-149.

К. М. Просіна
Таврійський державний
агротехнологічний університет
(м. Мелітополь)

ЕКЗИСТЕНЦІЙНИЙ КОНФЛІКТ У РОМАНАХ ІВАНА БАГРЯНОГО «ЛЮДИНА БІЖИТЬ НАД ПРИРВОЮ» ТА Е. М. РЕМАРКА «ZEIT ZU LEBEN UND ZEIT ZU STERBEN»

Конфлікт у літературі – своєрідна дія, пов’язана з подоланням перешкод, які трапляються на шляху героїв протягом твору. Історія, яка розвивається в книзі – це метафора життя, і щоб вона була насиченою, в ній зобов’язаний бути присутнім конфлікт. У ньому відчувається рух життя, його вібрації, і це робить історію справжньою.

Ф. Моріак відзначав, що роман «є нічого не вартим, якщо він не займається дослідженням людини, і не має сенсу існування, якщо він не додає

нічого нового до нашого знання людського серця» [2, с. 99]. Підтвердження такої думки ми спостерігаємо у посиленні авторської уваги до психологічних акцентів в антивоєнних романах «Zeit zu leben und Zeit zu sterben» Е. М. Ремарка та «Людина біжить над прірвою» Івана Багряного. Письменники правдиво зобразили людину на війні у складній гамі її почуттів, переживань і внутрішньої боротьби. Таке протистояння людини і тоталітарної системи стає основним екзистенційним конфліктом, в якому людина повинна вистояти і не впасти в прірву бездуховності й смерті.

Питанням екзистенційності в романах займалися такі літературознавці, як І. Васишин, І. Василюк, О. Коломієць, Н. Колошук, Н. Маланій, О. Романова, та інші. У нашій статті ми здійснили спробу порівняльного аналізу екзистенційного конфлікту в романах німецького та українського прозаїків та зробили спробу простежити своєрідності авторського зображення екзистенції людини в чужому й жорстокому світі тоталітарного режиму.

Іван Багряний поставив перед собою мету – викрити існуючу тоталітарну систему, через призму екзистенціального конфлікту вільної людини по духу з гнітючим, чужим для неї світом. Митець зображує головного героя - Максима Колоту сильною, яскравою, неординарною особистістю, здатною вистояти у змаганні проти всього: *«...проти неминучості, проти світу, проти логіки, проти стихії, проти долі самотньої киненої на призволяще, зведеної до ролі земної піщинки...»* [1, с. 41].

Максим Колот на своєму шляху зустрічає Соломона - «доктора філософії й професора діаманту», який виступає в романі наріжним каменем розвитку конфлікту. Пропагуючи шлях найменшого опору, бо, за його словами: *«...в макрокосмі ми є абсолютний мікроскопічний нуль...Ми не можемо протистояти знищенню й обертанню всього в пил* [1, с. 36]. Такою позицією Соломон тільки підсилює прагнення героя боротися проти знищення, зберегти своє власне «я», не перетворившись на «малу піщинку», на пил у цьому світі.

Протягом усього роману Івана Багряного, ми спостерігаємо діалог (переважно внутрішній) представників двох протилежних позицій. Конфлікт

зосереджено на внутрішньому самопочутті головного героя, який налаштований на боротьбу за власну гідність, за збереження особистості: *«А тепер скажи, Соломоне, що є вагоме?! Що є вагоме й реальне в людині?! І чи й оце теж пісок пустель?!»* [1, с. 147]. Соломон пропагував філософію покори: *«Чи людина щось може? Людина нічого не може»* [1, с. 36], *«Людина – худобина, хам, безхребетний хробак... Чуєш? Хробак, і тільки!»* [1, с. 20], – яка відіграє в творі роль тієї межі, пересягнувши через яку, втрачаєш себе. Він був «вірний, сліпий речник тієї нової епохи – чорної-чорної епохи».

Автор втілює ідею постійної боротьби душі за життя серед смерті, її загартовування у двобої із власними сумнівами. У такому нелегкому двобою з прірвою, *«над якою опинилися серця мільйонів людських істот»* [1, с. 40], Максимові допомагає ціла низка факторів. У першу чергу, бажання жити заради майбутнього покоління, яке уособлене в образі найдорожчої йому людини – його маленького сина. Родина спонукає головного героя до подолання тяжких випробувань долі, які випали йому на життєвому шляху, наповнює його життєдайною силою.

Наступним фактором відновлення віри героя у велич людини стає милосердя. На загальному тлі «наріду» письменник виділяє ряд образів, які в спільній безпорадності, пригніченості та страху вивищуються прагненням не втратити людину у собі.

Наприклад, незабутнє враження справив на в'язня червоноармієць, для якого навіть ворог – людина. Його милосердне серце не залишає байдужим нашого в'язня. Він наполягає на тому, щоб ворожим солдатам дали хліба, бо *«це люди!!»*. Своїм людяним вчинком запалює іскри які тліли в душі зневіреної людини: *«...різноплемінні й різноязичні, – ті втілені іскри безсмертної людської душі, яка не хоче вмирати і яку не можна (ні, не можна!!) вбити. Вони підвелися над ним і стали, як мур»* [1, с. 167].

Отже, в своїй боротьбі колишній учень не був самотнім, і завдяки цьому перемагає свого вчителя. Соломон з усієї сили намагався переконати Максима, що люди то лише «мразь, порох, ніщо. Н і щ о!». Але він все ж таки

прорахувався в своїй формулі «космічних чисел» і не зміг довести, що людина – то всього лише «нікчемний пил».

Наступний герой роману «Zeit zu leben und Zeit zu sterben» Ернест Гребер кидає такий самий виклик чудовиську – жахливій військовій машині й вступає в конфлікт з існуючим суспільством. Він, як і Максим Колот, бореться за збереження гідності та людяності, які хотів знищити фашистський режим. Е. М. Ремарк як і Іван Багряний вкладає у твір досвід пережитої власної відчуженості, підсиленої тоталітарним режимом та еміграцією, що проявилось у зображенні межового стану відчуження персонажу.

Е. М. Ремарк в романі описує суспільство, яке підкорилося державній диктатурі, що перетворила людей на покірних, позбавлених своєї волі істот. Поступово Ернест Гребер розуміє хибність такої системи і вступає в конфлікт з ідеологією сліпої покори.

На шляху німецького солдата, як і на шляху українського архітектора, зустрічались люди, які зміцнювали в ньому віру в людину, її милосердя та співчуття. Одним із таких гідних сміливців зустрівся йому в найнесподіванішому місці – вагоні, який мчав відпускників до рідних домівок. Як Максима Колота вразив відчайдушний вчинок червоноармійця, так великодушний вчинок незнайомого солдата справив враження на Ернеста Гребера. Пожертвувавши собою, незнайомий солдат сховав від очей жандармів фронтового товариша, що б той зміг потрапити до рідної домівки. Йому було не важливим, що він рятує незнайомця. В хлопцеві, що огрубів на війні, залишилися ті справжні якості, які шукав в людині головний герой.

Вже з самого початку війни Гребер знаходився в конфлікті з суспільством і з тими людьми, які склали ядро нацистського режиму. Перебуваючи на фронті і бачачи усі жахливі руйнування, які несла війна для Росії, він думав що ці знищення не торкнуться його батьківщини, але помилився. Побувавши у відпустці, він з жахом усвідомив ту катастрофу, яка осягнула обидві воюючі сторони. Це ще більше обурило його і підняло конфлікт в його душі до свого апогею.

Його також хвилювала відповідь на питання «...wem hatten die Geiseln etwas getan oder die unzähligen Unschuldigen, und wo war die Schuld darüf und wo die Sühne?» [5, S. 158]. Для нього настав тяжкий момент вибору: з однієї сторони він боявся перетворитися на таких же бездушних катів, а з іншого розумів що хтось повинен спокутувати скоєні ними жахи.

Нарешті на його шляху зустрічається людина, за допомогою якої йому вдається зрозуміти себе, відгородитися від страшної дійсності та подолати внутрішні метання. Це його кохана дівчина Елізабет. У порівнянні з тими «олов'яними солдатиками», загнаними бездушними істотами, що потонули у брехні і страху, ця дівчина була живою і прекрасною: «*Elisabeth [...] still und ganz für sich da, wie ein großer heller Vogel, der durchs Fenster hereingeflogen war und ausruhte, um wieder davonzufiegen*» [5, S. 203].

Своєю стійкістю та здатністю чинити опір хвилі насильства, вона нагадала Греберу про те, що можна і треба йти проти течії цього бурхливого потоку, під назвою війна. В неї було чітке бачення світу, вона сприймала його таким, яким він є насправді: «*Wie schwarz das ist [...] Wie ein ausgebranntes Kohlenbergwerk*» [5, S. 131], – в її думках не було місця ілюзіям. Вона допомагає йому зрозуміти самого себе і ті метаморфози, які сталися з ним на війні. Він думає про те життя, яке може бути після усіх пережитих жахів. Ці помисли перекликаються з переживаннями Максима Колоти. Як і український страждальник, він теж замислюється над тим, чи уціліло досить хороших людей що б почати все наново.

В нього виникло таке відчуття, немов перед ним розпалася стіна. З'явився пролом, крізь який виднілося недалеке майбутнє. Гребер ніколи не намагався заглянути за цю стіну, але зараз, завдяки коханій дівчині, він осягнув, що і раніше він хотів знайти щось і залишити це щось як частину себе, залишити щось, що носило б його ім'я і тим самим зберігало відбиток його самого: «*Wie endlos das wurde, wenn man es weiterverfolgte, und wie sonderbar es war, zu fühlen, dass das Leben über die Wand, vor der es bisher aufgehört hatte, weitergehen*

könnte, und dass das, was er bisher fast wie einen hastigen Raub betrachtet hatte, noch einmal ruhiger Besitz werden könnte...» [5, S. 320].

Вперше приходить думка про нескінченність існування людини без сліз і втрат. Одразу ж пригадалися слова його вчителя Польмана, що будь-яка тиранія рано чи пізно приречена на зникнення і в наступного покоління є шанс на щасливе життя.

Отже, проаналізувавши твори німецького та українського письменників, можемо зробити висновок, що обидва автори, осмислюючи трагічний досвід Другої світової війни, зображують протистояння людини з тоталітарним режимом, яке стає основним екзистенційним конфліктом у романах. Обидва прозаїки відзначають поступову втрату загальнолюдських моральних та етичних якостей людини та руйнацію особистісного «я» у час війни.

ЛІТЕРАТУРА

1. Багрянний І. Людина біжить над прірвою: Роман / Післямова Л. Череватенка.– К. : Укр. письменник, 1992. – 320 с.
2. Гурдуз Е. Жанровая матрица антивоенного романа и современная литература [Электронный ресурс] / Е. Гурдуз // Жанровая матрица антивоенного романа и современная литература. – Режим доступа: <http://www.sjani.ge/sjani-16/%E1%83%94%E1%83%99%E1.pdf>
3. Маланій Н. Антропологічно-екзистенційні аспекти дихотомії "Свій" – "Чужий" (на матеріалі української та німецької прози про Другу світову війну) / Н. Маланій // Питання літературознавства. – 2009. – № 80. – С. 165 – 163.
4. Маланій Н. Екзистенційна ситуація відчуження як антропологічна проблема (на матеріалі прози про другу світову війну) [Електронний ресурс] / Н. Маланій // Studia Methodologica : альманах / упоряд. І.В.Папуша. – Тернопіль: ТНПУ, 2008. – Вип. 24 : Новітня теорія літератури і проблеми літературної антропології. – С. 84 – 87.
5. Ремарк Эрх Мария (Erich Maria Remarque) Время жить и время умирать. (Zeit zu leben und Zeit zu sterben). На нем. Яз. – М.: Юпитер – Интер, 2008. – 356 с.